

GYERMEKKERESKEDELEM A MIGRÁCIÓ TÜKRÉBEN

1. Bevezetés

Magyarország az emberkereskedelem kiindulási, cél-, és tranzit országának is tekinthető, így szorosan összefügg a migráció kérdéskörével. Az emberkereskedelem az egyik legjövődélmezőbb személy elleni bűncselekmény, melynek áldozatai elsősorban kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek. Különösen veszélyeztetettek a hazájukat elhagyó külföldiek, közülük is főként a nők és a kísérő nélküli kiskorúak.¹

A gyermekek eladásáról, a gyermekprostitúcióról és a gyermekpornográfiáról szóló, a Gyermek jogairól szóló egyezményhez fűzött Fakultatív Jegyzőkönyv 2. Cikke határozza meg a gyermekkereskedelem fogalmát, miszerint „*Gyermekek eladásának minősül minden olyan cselekmény vagy tranzakció, amelynek során egy gyermeket egy személy vagy személyek csoportja átad egy másik személynek vagy személyek csoportjának díjazás vagy más ellenszolgáltatás fejében*”.² Egy gyermek a toborzás, elszállítás, átadás, rejtgetés vagy átvétel módjára tekintet nélkül az emberkereskedelem áldozatának számít, feltéve, hogy annak célja a kizsákmányolás.³

Az ENSZ Közgyűlése 1989. november 20-án fogadta el a Gyermekjogi Egyezményt, mely szerint „*gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri*.”⁴ A kapcsolódási pont a migrációval kétségtelenül észlelhető, mivel a migrációs folyamatokban megjelenő személyek kiszolgáltatott helyzetük révén gyakran válnak az emberkereskedelem áldozatává.⁵ Az emberkereskedelem, az embercsempészet, valamint az illegális migráció az utóbbi évtizedekben világszerte tömegjelenségévé vált.⁶

¹ Berkes Márton – Kis-Molnár Flóra – Marton András – Szabó Szilvia – Weidinger Brigitta: Útmutató kiadvány az emberkereskedelem külföldi áldozatainak beazonosításához. Duna-Mix Kft. Vác, 2017. 3. o.

² A gyermekek eladásáról, a gyermekprostitúcióról és a gyermekpornográfiáról szóló, a Gyermek jogairól szóló egyezményhez fűzött Fakultatív Jegyzőkönyv megerősítéséről és kihirdetéséről szóló 2009. évi CLXI. törvény

³ Európa Tanács: Az Európa Tanács Emberkereskedelem Elleni Fellépéséről Szóló Egyezménye. Az Áldozatok Jogai. <https://rm.coe.int/16805d41ee>. (Letöltés ideje: 2023.04.05.)

⁴ A Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény

⁵ Varga János – Kui László: A határrendészeti szervek tevékenysége a kiskorúak jogellenes külföldre vitelének megakadályozása érdekében. Határrendészeti Tanulmányok 2017/3 Különszám. 137. o.

⁶ Fehér Lenke: Nemzetközi migráció, embercsempészet, emberkereskedelem. In: Póczik Szilveszter – Dunavölgyi Szilveszter (szerk.): Nemzetközi migráció – Nemzetközi kockázatok. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2008. 239. o.

2. A legális és illegális migráció elhatárolása

Az emberi vándorlás, helyváltoztatás, valamint az azzal kapcsolatban érvényesülő társadalmi, gazdasági hatások már régóta színterei a közvélekedésnek vagy a tudományos gondolkodásnak.⁷

A szuverén államok ellenőrzésük alá vonhatják államhatáraikat, és különböző feltételekhez köthetik a joghatóságuk területére való belépést. Kivételt képeznek a menedéket keresők, akik az országhatárokon a visszaküldés tilalma (non-refoulement) értelmében nem fordíthatók vissza, számukra a menedékjog elbírálására vonatkozó eljárást biztosítani kell.⁸

A migráció társadalmi jelenség, és mint ilyen értéksemleges kifejezésnek minősül. Önmagában nem jó, és nem rossz. Vannak egyértelműen pozitív aspektusai (pl.: a népességfogyással összefüggő hatások, gazdasági recesszió csökkentése, nemzetközi védelem biztosítása az erre rászorulóknak), és árnyoldalai is (pl.: emberkeresedelem).⁹ A migrációnak mint a társadalmi mobilitás egyik formájának számos oka, valamint következménye van. Azonban tény, hogy amint a migráció útjába komolyabb korlátok kerülnek, megjelenik az illegális migráció.¹⁰

A nemzetközi migráció kapcsán a beutazás és tartózkodás jogszerűsége vagy ellenőrzöttsége szempontjából általában a legalitás–illegális kifejezések használata a jellemző, ami csupán egy adott országba utazás vagy az ott tartózkodás jogszerűségét fejezi ki, nem pedig azt, hogy maga a migráció megengedett vagy tiltott folyamat lenne. Legális a vándorlás abban az esetben, ha azt a ki- és a belépés szerinti ország által is elfogadott, a vándor részére kiállított, időben érvényes utazási engedély(ek) birtokában teszik meg. Illegális a nemzetközi migráció, ha az államhatárt ilyen engedély(ek) hiányában lépik át. Rendszerint párosulhatnak az illegális migrációhoz illegális migrációs (embercsempész) hálózatok, de akár még helyi gazdasági érdekek is, amelyek az engedély nélküli beutazást, az engedély nélküli tartózkodást és munkavállalást is segíthetik.¹¹

3. A menekült és a migráns elhatárolása

A nemzetközi migráció kérdése napjaink egyik legaktuálisabb problémája, amely rendkívül szerteágazó jelenség.¹² Nem mindegy, hogy menekültről vagy (illegális) migránsról van-e szó, ugyanis minden menekült migráns, de nem minden migráns menekült.¹³

A menekült és a migráns alapvetően eltérő tartalmú fogalmak. Az ENSZ szerint azokat a személyeket kell menekülteknek tekinteni, aki fegyveres konfliktus vagy üldöztetés miatt menekülnek el a hazájukból, illetve akiknek a helyzete annyira veszélyes és

⁷ Hautzinger Zoltán – Hegedűs Judit – Klenner Zoltán: A migráció elmélete. Nemzeti Közszerzői Társaság, Budapest, 2014. 5. o.

⁸ Hautzinger Zoltán: Szemelvények a migráció szabályozásáról. *AndAnn Kft.* Pécs, 2016. 13. o.

⁹ Ördög István: Menekültügyi mítoszok, féligazságok. *Fundamentum* 2013/2. 77. o.

¹⁰ Fehér Lenke: Emberkeresedelem Magyarországon. In: Póczik Szilveszter – Dunavölgyi Szilveszter (szerk.): *Nemzetközi migráció – Nemzetközi kockázatok.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2008. 147. o.

¹¹ Hautzinger Zoltán – Hegedűs Judit – Klenner Zoltán: i. m. 17. o.

¹² Balláné Füsztér Erzsébet: Menekült vagy migráns? A személyazonosítás fontossága a menekült kérdésben. In: Hautzinger Zoltán (szerk.): *A migráció bűnügyi hatásai.* Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat. Budapest, 2016. 123-124. o.

¹³ Serdült Viktória: Ha azt hiszi, mindegy: migráns vagy menekült, téved. <http://www.origo.hu/itthon/20150909-migrans-menekult-europai-unio-bevandorlas-illegalis-bevandorlas-fogalmak.html> (Letöltés ideje: 2023.07.29.)

elviselhetetlen, hogy kénytelenek elhagyni azt a területet, ahol élnek, és ahova a hazatérésük túl veszélyes lenne. Tehát a menekült olyan, a származási országán kívül tartózkodó személy, aki megalapozottan fél attól, hogy származási országában üldözés érné faja, vallása, nemzetisége, politikai véleménye vagy egy meghatározott társadalmi csoporthoz való tartozása miatt.¹⁴ A menedéjog üldözés alatt vagy valamilyen kirívóan súlyos jogsértést (kínzás, embertelen vagy megalázó bánásmód, rabszolgaság, szolgaság, halállal való fenyegetés, fizikai vagy nemi erőszak, stb.), vagy több különböző sérelem összeadódó hatását érti (például súlyos és tartós diszkrimináció az élet több különböző és meghatározó területén). A meghatározott társadalmi csoport általában egy olyan csoport, amely egy „védett” (azaz veszélyeztetett vagy más módon megváltoztathatatlan, az emberi méltósághoz szorosan kapcsolódó) tulajdonság határoz meg, például a nemi identitás, a szexuális orientáció, a családi háttér, egy „visszacsinálhatatlan” múltbeli eseményen alapuló tulajdonság vagy a hivatás.¹⁵ Ezzel szemben a migráns inkább szociológiai és köznyelvi, mintsem jogi fogalom. A migránsok nem közvetlen fenyegetés vagy üldöztetés elől menekülve hagyják el hazájukat, hanem egy jobb élet, egy magasabb életszínvonal reményében érkeznek egy új országba.¹⁶

4. Kísérő nélküli kiskorú

Kísérő nélküli gyermek az „a gyermek, aki jogszabály vagy az érintett tagállam gyakorlata alapján érte felelős nagykorú személy kísérete nélkül lépett a tagállam területére, mindaddig, amíg ilyen személy/nagykorú személy tényleges felügyelete alá nem kerül; ideértve azt a gyermeket is, aki a tagállam területére történő belépést követően maradt felügyelet nélkül”.¹⁷ A menedéjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény nem a gyermek, hanem a 18. életévét be nem töltött külföldi szófordulatot használja, továbbá több esetben eltér a gyermekvédelmi jogszabályokban használt kifejezésektől.¹⁸

A kísérő nélküli kiskorúak számának vonatkozásában globálisan növekvő tendencia mutatkozik meg.¹⁹ Azok a kísérő nélküli kiskorúak, akik származási országukból gyakran üldöztetés, erőszak vagy szegénység elől menekültek el, megteremtik a lehetőségét

¹⁴ UNHCR: UNHCR viewpoint: 'Refugee' or 'migrant' – Which is right? <https://www.unhcr.org/news/stories/unhcr-viewpoint-refugee-or-migrant-which-right> (Letöltés ideje: 2023.07.29.)

¹⁵ Gyulai Gábor: Külföldiek Magyarországon. Segédlet újságíróknak a migráció és a menekültügy témájának bemutatásához. <https://helsinki.hu/wp-content/uploads/Kulfoldiek-Magyarorszagon-05-11-2011-WEB.pdf> (Letöltés ideje: 2023.05.13.)

¹⁶ Balláné Füstzer Erzsébet: i. m. 123-124. o.

¹⁷ Gyermekjogi Bizottság: 6. sz. általános kommentár: A származási országukon kívül tartózkodó, kísérő nélküli és felnőtt családtagjaiktól elszakított gyermekekkel való bánásmód, 2005. szeptember 1., CRC/GC/2005/6, III. szakasz, 8. pont. Idézi: EASO: EASO Gyakorlati Útmutató a Gyermek Menekültügyi Eljárásokban Érvényesítendő, Mindenek Felett Álló Érdekéről. https://easo.europa.eu/sites/default/files/Practical_Guide_on_the_Best_Interests_of_the_Child_HU.pdf (Letöltés ideje: 2021.05.09.)

¹⁸ Kálmán Renáta: Ki vigyáz rájuk? Avagy a kísérő nélküli kiskorúak helyzete napjainkban. Állam- és Jogtudomány 2019/4. 74. o.

¹⁹ Susanna Corona Maioli – Jacqueline Bhabha – Kolitha Wickramage – Laura CN Wood – Ludivine Erragne – Omar Ortega Garcia – Rochelle Burgess – Vasileia Digidiki - Robert W. Aldridge – Delan Devakumar: International migration of unaccompanied minors: trends, health risks, and legal protection. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2352464221001942> (Letöltés ideje: 2022.08.16)

az emberkereskedők és embercsempészek számára, hogy kihasználják fokozott sebezhetőségüket és függő helyzetüket.²⁰

4.1. A kísérelő nélküli kiskorú korának meghatározási nehézségei

A kísérelő nélküli kiskorú helyzetét jelentősen megnehezíti, hogy az esetek túlnyomó többségében a migráns gyermekek érvényes útlelél nélkül lépnek Magyarország területére. Kétség esetén az eljáró hatóságnak kell tisztáznia, hogy felnőttként, vagy gyermekként kezelje őket. A nemzetközi szabályok értelmében akkor kerülhet sor az életkor meghatározásra, ha a gyermek kora a hatóságok számára kétséges és szükség van egy mindenre kiterjedő, széleskörű értékelésre mind a fizikai megjelenés, mind pedig a pszichológiai érettség tekintetében.²¹

A kísérelő nélküli kiskorú életkorának ismerete azért kiemelten fontos, mert ez határozza meg, hogy a gyermeknek a gyermekek jogairól szóló nemzetközi egyezmény, valamint a vonatkozó nemzeti jogszabályok értelmében lesznek-e meghatározott jogai²², és ha igen, meddig illetik őt meg.²³

A magukat kísérelő nélküli kiskorúnak valló migránsok életkor meghatározására vonatkozó szakmai módszertani ajánlás szerint még – a határellenőrzéshez képest hosszú (az idegenrendészeti jogszabályok által biztosított 12-24 óra időtartamú) – orvos szakmailag megalapozott és egységesített eljárás alapján is csak hozzávetőlegesen lehet becsülni az életkort. Optimális esetben is 1-2 éves hibahatárral számolni kell. Hangsúlyozandó, hogy az ajánlott vizsgálatokkal nem a tényleges kronológiai, hanem a biológiai életkor kerülhet meghatározásra, melyek között adott esetben jelentős eltérés lehet.²⁴

4.2. A kísérelő nélküli kiskorú kiszolgáltatottsága

A gyermekkereskedelem (és a gyermekcsempészet) jelentős része a gyermekmigrációval összefüggésben valósul meg. Az illegális bevándorlók egyre nagyobb százalékát teszik ki világszerte a gyermekek, beleértve a kísérelő nélküli kiskorúakat, valamint a családtaggal érkezőket. Annak ellenére, hogy a gyermekek határokon átnyúló mozgását nehéz mérni, számos szervezettől és kormánytól származó adat jól mutatja a probléma nagyságát. Az Egyesült Nemzetek Menekültügyi Főbiztosának Hivatalának (UNHCR) 2016-os statisztikái alapján a világ menekültjeinek több mint fele gyermek volt. Az Egyesült Nemzetek Gyermekalapja (UNICEF) 2017-ben különböző régiók adatait összegyűjtve megállapította többek között azt, hogy 100.000 kísérelő nélküli és elszakított gyermeket fogtak el az

²⁰ Joseph Lelliott: Smuggled and Trafficked Unaccompanied Minors: Towards a Coherent, Protection-Based Approach in International Law. *International Journal of Refugee Law* 2017/2. 238-269. o.

²¹ Iván Júlia: Kinek kellenek Ők? A kísérelő nélküli kiskorú külföldiek helyzete Magyarországon – A Magyar Helsinki Bizottság tapasztalatai. *Fundamentum* 2013/2. 80. o.

²² A gyermekek jogairól lásd bővebben: Rózsás Eszter: *Gyermekjogok*. Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2011. 206 o.

²³ Esther Salmerón-Manzano – Francisco Manzano-Agugliaro: Unaccompanied Minors: Worldwide Research Perspectives. <https://www.mdpi.com/2304-6775/7/1/2/htm> (Letöltés ideje: 2022.08.17.)

²⁴ Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet: Szakmai módszertani ajánlás a kísérelő nélküli, magukat kiskorúnak valló migránsok életkor meghatározására. Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet. Budapest, 2014. 1. o.

Egyesült Államok és Mexikó határán, emellett 170.000 ilyen gyermek kért Európában menedékjogot.²⁵

A kísérő nélküli kiskorúak főként embercsempészek segítségével jutnak el Európába. Családjaik mondhatni „vakon” bíznak meg abban – és nem utolsósorban jelentős összeget fizetnek annak –, aki megígéri, hogy eljuttatja gyermeküket valamely Nyugat-Európában élő ismerősükhöz, családtagjukhoz. Számos esetben a családoknak nincs reálisan más lehetősége, minthogy a gyermekük sorsát egy ismeretlen személyre bízva reménykednek abban, hogy az ígéretét megtartva épségben eljuttatja gyermeküket a kívánt országba. Ezen gyermekek közül a legtöbben a gyermekkereskedelem, gyermekmunka, gyermekprostitúció áldozatává válnak, a legfiatalabbakra leselkedő legnagyobb veszélyt pedig az illegális örökbefogadás jelenti.²⁶

A kísérő nélküli kiskorúaknak gyakran természetben kell megfizetniük az embercsempészeknek a szolgáltatást. Ez egy hibrid csempészet-kereskedelmi jelenséget eredményezett. A csempészszerelés kezdeti vásárlója (a migráns vagy menekült) az emberkereskedelem áldozatává válik, az emberkereskedő és a csempész azonos személy vagy bűnözői csoport. Ennél is fontosabb, hogy a műveletnek egyetlen, egységes célja van. Az Európai Unió belüli migráns gyermekek is lehetnek kísérő nélküliek, ha elhagyják őket a szüleik, vagy amikor szüleik vagy gyámjaik maguk az emberkereskedők. Az Unió belüli emberkereskedelem jelensége, még tagállamokon belül is növekvő tendenciát mutat (pl. a roma közösségekből származó gyerekek koldultatás céljából történő kereskedelme).²⁷

A migrációs nyomás egyre nehezebbé teszi az embercsempészet és az emberkereskedelem közötti különbségtételt. Az emberkereskedelem és az embercsempészet közötti kereszteződés különösen jelentkezik a kísérő nélküli kiskorúak és a gyermekek kizsákmányolásának összefüggésében. A kísérő nélküli kiskorúak annak érdekében, hogy át tudjanak jutni a határon – de távol maradjanak a hatóságoktól – gyakran függnek a csempészszereléstől. Mivel nincs elegendő pénzügyi forrásuk az ilyen szolgáltatások összegében történő kifizetéséhez, az üzlet része gyakran az is, hogy az adósságot természetben, pl. kényszermunkával (beleértve a háztartási rabszolgaságot is), szexmunkával vagy bűncselekmények elkövetése révén fizessék meg.²⁸

5. Következtetések

Az emberkereskedelem – a migrációhoz hasonlóan – globális problémaként jelenik meg, amely nem csupán az egyes országokat érinti, hanem a szervezett bűnözéshez való szerves kapcsolódása révén az egész világot. Mindemellett észlelhető a kapcsolódási pont a migrációval is, mivel a migrációs folyamatokban megjelenő személyek kiszolgáltatott

²⁵ United Nations Office on Drugs and Crime: Children on the move, smuggling and trafficking. <https://www.unodc.org/e4j/zh/tip-and-som/module-12/key-issues/children-on-the-move--smuggling-and-trafficking.html> (Letöltés ideje: 2022.08.17.)

²⁶ Kálmán Renáta: i. m. ^{86.} o.

²⁷ European Crime Prevention Network: Trafficking in human beings. Unaccompanied minors at risk: preventing child trafficking.. https://eucpn.org/sites/default/files/document/files/2004_THB_ENG_LR.pdf (Letöltés ideje: 2022.08.17.)

²⁸ U. o.

helyzetük révén gyakran válnak az emberkereskedelem áldozatává,²⁹ a kísérő nélküli kiskorúak számában globálisan növekvő tendencia figyelhető meg.³⁰

Az emberkereskedelem áldozatainak száma drasztikusan emelkedett az illegális bevándorlás példátlan növekedésével. A háború, a gazdasági lehetőségek hiánya, a diszkrimináció és a nemi alapú erőszak további veszélyeknek teszi ki a kiszolgáltatott embereket a visszaélések kapcsán.³¹

Tekintettel arra, hogy az emberkereskedelem általában nemzetközi határokon átívelő tevékenység és szoros összefüggést mutat a migrációval, a Nemzetközi Migrációs Szervezet segítséget nyújt a tagállamok kormányainak a gyermekkereskedelem visszaszorításában.³²

Az illegális migráció és a hozzá kapcsolódó bűnözésmegelőzése esetén fontos szempont a bűnüldözés és a bűnmegelőzés párhuzamosságának, illetőleg szoros összhangjának megteremtése. Kiemelten fontos az egyes célcsoportokra irányuló tájékoztatási stratégia kidolgozása, melynek alkalmazásával elérhető, hogy az érintettek felelősségüket, egymásraultságukat és az együttműködési lehetőségeiket felismerjék, továbbá hogy a lakosság a bűnelkövetési szituációkat, valamint a sértetté válás általános jellemzőit megismerje.³³

²⁹ Varga János – Kui László: i. m. 137. o.

³⁰ Susanna Corona Maioli – Jacqueline Bhabha – Kolitha Wickramage – Laura CN Wood – Ludivine Erragne – Omar Ortega García – Rochelle Burgess – Vasileia Digidiki – Robert W. Aldridge – Delan Devakumar: i. m.

³¹ CTED: Identifying and exploring the nexus between human trafficking, terrorism, and terrorism financing. <https://www.un.org/sc/ctc/wp-content/uploads/2019/02/HT-terrorism-nexus-CTED-report.pdf> (Letöltés ideje: 2020.06.05.)

³² Novoszel Ágnes: AZ IOM helye, szerepe az emberkereskedelem elleni nemzetközi küzdelemben. Pécsi határőr tudományos közlemények VIII. Pécsi határőr tudományos közlemények VIII. Pécs, 2007. 45. o.

³³ Balog Gábor: Az emberkereskedelem elleni küzdelem bűnüldözési és bűnmegelőzési vetületei a Határőrség szemszögéből. Pécsi határőr tudományos közlemények VIII. Pécs, 2007. 73. o.